

Handlingsprogrammet i Landsplanarbeidet belyst fra Rogaland

Av Bjørn Kjos-Hanssen

Bjørn Kjos-Hanssen er ansatt som sjef for Stavanger off. kjøtt- og næringsmiddelkontroll. Cand. med. vet. København 1938. Formann siden starten i Vannforeningsgruppen under Jæren Regionplanråd.

Foredrag holdt på møte i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene i Kristiansand 6. oktober 1975.

For en som har fulgt med i vannforeningsproblematikken på nært hold i en menneskealder, er det opplyttende å se hvordan loven om vern mot vannforensning av 1970 innvarslet en radikal nytenkning i synet på den verdi våre vannressurser representerer. I perioden som gikk forut for denne lov, ble vannet stort sett bare vurdert under synsvinkelen energikilde og drikkevann. For øvrig var vannets hovedoppgave å tjene som resipient og transportør for spillvann. Rent vann tapte stadig terreng for den fremherskende vekstfilosofi i næringsliv og samfunnsutvikling. Det er mange eksempler fra denne periode som viser hvordan de bestemte organer ofte benyttes en forensning som begrunnelse for å påføre vedkommende vannressurs en ny. Resultatet uteble heller ikke; det ene vannområdet etter det annet måtte oppgis som drikkevann,

driftsvann for industri og landbruk, fiskevann og de fleste former for friluftsliv.

Ved bekjempelse av vannforensning har erfaringen fra tidligere tider vist at lover alene ikke er nok. Det er nødvendig med bl.a. et *Handlingsprogram* som bygger på en politisk målsetting for vannkvalitet. Det blir fagfolkene oppgave å finne de tallmessige uttrykk for den vannkvalitet som politikerne mener vannet skal ha når det benyttes til de forskjellige formål.

Videre kreves grundig oversikt over alle relevante faktorer som kommer inn i arbeidet for å nå det oppsatte mål. Her vil jeg benytte anledningen til å gi Miljøverndepartementet honnør for den landsplan og handlingsprogram som er fremlagt i Stortingsmelding nr. 107. Den er begynnelsen til et krevende, kontinuerlig arbeide som vil berøre hele det norske folk, og Stortingsmeldingen vil bli stående som et oppslagsverk og diskusjonstema i mange år fremover.

Som representant for naturvern-

interesser vil jeg ved denne leilighet kommentere handlingsprogrammet på 3 konkrete områder:

1. Forsurning av våre vassdrag
2. Silopressaft fra landbruket
3. Hav og åpne fjorder som resipient for boligkloakker.

1. Sure vassdrag.

Vit. konsulent Snekvik har kartlagt den sektor som er hardest rammet av sur nedbør i Norge (1974). Denne sektor omfatter vassdrag fra Rogaland i vest til deler av Telemark i øst. Det er kanskje tvilsomt om en forsurening av våre vassdrag rammes

av loven om vern mot vannforurensning. Det er mulig at det er derfor det fremlagte Handlingsprogram bare omfatter sanering av spillvann fra bebyggelse, industri og jordbruk, og ikke tiltak mot surt vann. Men ettersom dette møte holdes i Kristiansand, som er sentrum i den sure sektor, faller det naturlig å etterlyse et handlingsprogram nettopp mot sure vassdrag. Det er vel kjent at det er i gang et bredt anlagt forskningsprogram som tar sikte på å kartlegge den sure nedbørs geografiske opprinnelse og virkningen på skog og fisk (SNSF-prosjektet). En slik registrering er både nyttig og bra. Men jeg

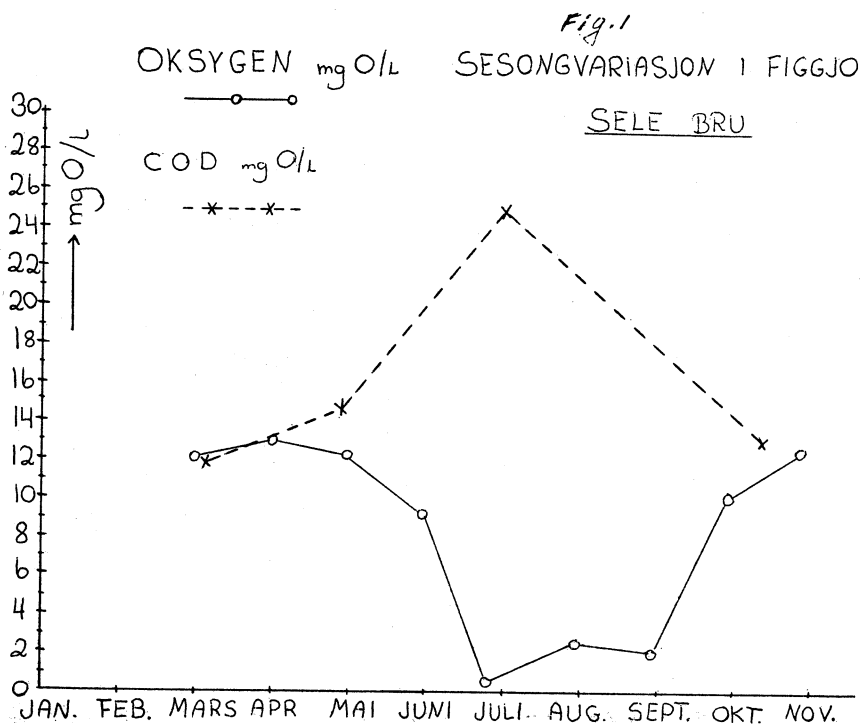
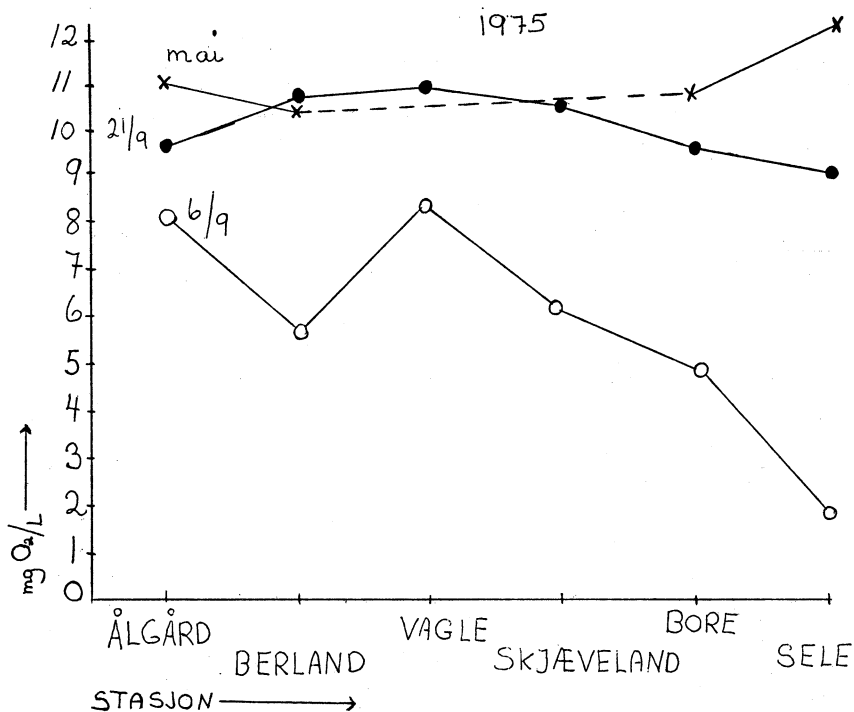

Fig. 2. OKSYGEN FIGGJO

mener at bl.a. Snekviks kartlegging av sure vassdrag gir tilstrekkelig grunnlag for å uttale at sett fra naturverninteresser, både på kort og lang sikt, er de sure vassdrag den mest alvorlige forurensning av vannressursene i denne landsdel. Jeg vil derfor gjerne spørre representanten for SFT om det er noe i veien for å starte tiltak mot sure vassdrag straks?

Norge har allerede forsømt en sterk forhandlingsposisjon, spesielt vis å vis Storbritannia, som er avtaker av vår svovelfattige Nordsjø-

olje og stor avtaker av vår svovel-frie gass. Før forhandlingene tok til skrev jeg til flere stortingsmenn hvor jeg ba dem sette frem kravet om bruk av svovelfattig olje i kjøperlandene som et av salgsvilkårene for å begrense fjernttransport av svovelledfall til Norge. Fra stortingsmenn fikk jeg takkebrev for en god idé, men om den ble ført frem til forhandlingsbordet, hørte jeg aldri noe om. Selv om kravet ikke hadde ført frem, ville slike vilkår lagt på forhandlingsbordet hatt sin store verdi, fordi de ansvarlige myndigheter, spe-

sielt i Storbritannia, ville blitt kjent med Norges store problem på dette område.

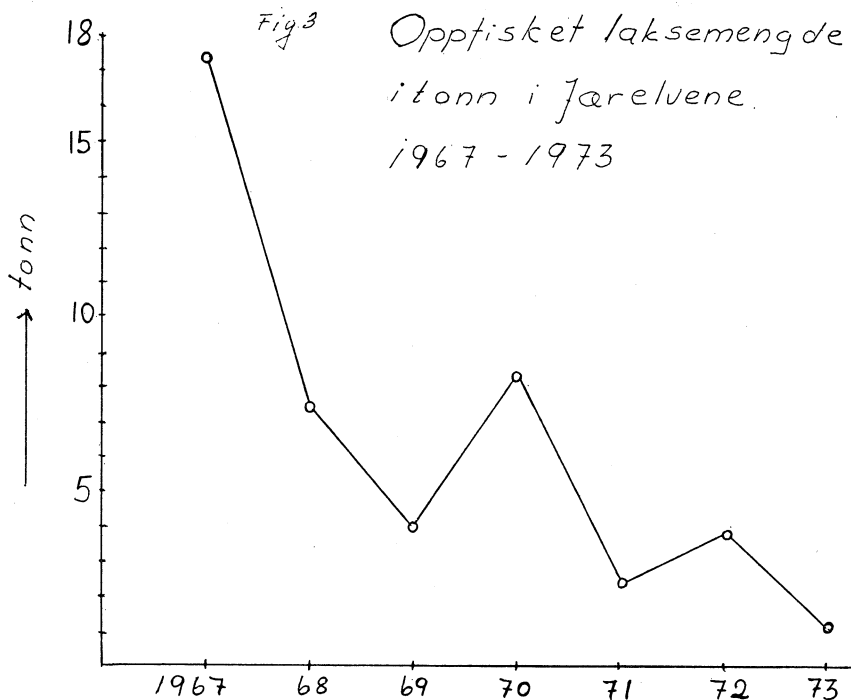
På det lokale plan burde f.eks. kalking i stor stil forsøkes. Som et konkret forslag vil jeg peke på at Norsk Hydro har gratis kalk på Herøya, og herfra går det jernbane som krysser de fleste sure elver på Sørlandet. Spesielt vil jeg fremheve Mandalselva som var en av våre fineste lakseelver inntil 1880-årene, da SO_2 -døden sannsynligvis begynte å gjøre seg gjeldende. Til kalking av Mandalselva vil i følge Snekvik medgå ca. 2 000 tonn kalk. Sett i relasjon til mange av de andre tiltak mot annen vannforurensning, vil jeg

tro at kalking hører til de rimelige og effektive tiltak, men den stiller store krav til transportkapasitet, og her er det god plass for det magasinerte potensiale av innsatsvilje på det lokale plan, samt økonomisk støtte fra det offentlige.

2. Sanering av silopressaft

kommer inn i Handlingsprogrammet som en del av forurensningen fra landbruket.

Avrenning av pressaft gir en akutt organisk belastning i Jærens vassdrag med den følge at mengden av fri oksygen går drastisk ned i silosesonen. Følgen er at det på Jæren hvert år kveles tusenvis av yngel,

smolt og laks som kommer opp i elvene fra havet. Fig. nr. 1, 2 og 3 illustrerer forholdene i 1975.

Denne forurensning har i årevis vært en konkret utfordring til de sentrale myndigheter som arbeider med vannforurensningsproblemer.

I 1973 ble det utferdiget departementale forskrifter som fastsatte etappevis gjennomføring av saneringen. Fra først av regnet en vel med å beherske situasjonen innen 1. juli 1976, men i følge det fremlagte Handlingsprogrammet er fremdriftsplanen forsinket, dels på grunn av manglende planleggingskapasitet og dels på grunn av leveringsvansker av teknisk utstyr. I handlingsprogrammet fremgår det at tidspunktet for løsningen av silopressaftproblemet er utskutt til senest innen 1980.

Det har meldt seg et nytt uventet problem under marsjen, nemlig at de tekniske løsninger som landbrukets vegledningstjeneste kan tilby, ganske enkelt ikke er gode nok. Flaskehalsen i dag er hverken planleggingskapasitet eller teknisk utstyr, men forskning for å finne holdbare løsninger til å samle opp saften. Forholdet er nemlig at tårnsiloen som regel er utett mellom bunn og sider. Helt opp til begynnelsen av 70-årene ga vegledningstjenesten anvisning på fjerning av den saften som rant ut ved drenering av siloens sokkel med avløp gjennom nærmeste kanal til vassdragene. Problemet i dag er i første rekke bl.a. å få tårnsiloene tette i bunnen. Følgen er at en ennå ikke 2—3 år etter at saneringen er i gang, kan registrere noen bedring i vassdragene på Jæren. Denne akutte organiske belastning som pressaft

representerer, overskygger all vannforurensning av annen opprinnelse på Jæren. Det er ikke tvil om at folk ser på saneringen av denne forurensning som en prøvestein på S.F.T.'s effektivitet.

3. Hav og åpne fjorder som resipient.

I Stortingsmelding nr. 107 på side 24, står det en meget instruktiv tabell med basiskrav til tiltak i byer og tettsteder ved bruk av forskjellige resipienttyper. Det forekommer meg at de fleste krav til rensnivå stort sett er tilfredsstillende. Enkelte kunne jeg til og med ønske ble skjerpet, bl.a. ved å påby desinfeksjon av spillvann i tillegg til det øvrige krav, f.eks. under C, 7 i St.meldingens tabell side 24.

Stortingsmeldingen gir uttrykk for en stor omsorg for at Norges kystfarvann skjermes mot skadelige forurensninger. Det er en målsetting som sikkert alle kan tiltre. Men det forekommer meg, at fiskerimyndighetenes argumentasjon er noe hypotetiske.

Som gammel fiskepatolog vil jeg tillate meg å sette et spørsmålstejn ved påstanden om at det er ting som kan tyde på sammenheng mellom forurensningspåvirkning og epidemiske sykdommer hos fisk.

På ett område forekommer det meg at renskravet går lenger enn det er vitenskapelig dekning for. Det gjelder påbudet om at næringssalter skal fjernes også der hvor spillvann slippes ut i åpent hav og åpne fjorder med meget god vannutveksling. Jfr. romertall III i tabell 3.1, side 24 i Stortingsmeldingen.

ETTER SAXHAUG TABEL nr.1

<u>"VANN" 3/74</u>	<u>NITRAT $\mu\text{g AT/l}$</u>	<u>FOSFAT $\mu\text{g AT/l}$</u>
VINTER SJØVANN	6-10	0,6-0,8
ELVEVANN: MARS	1,1	~ 0
KLOAKK (220 000 P.E)		
TOTAL FOR MARS	0,02 (TOTAL-N)	0,003 (TOTAL-P)

Til støtte for mitt syn vil jeg hen-
 vise til førsteamanuensis Saxhaugs
 artikkel i «VANN» 3/74. Han har
 ved meget instruktive analyser gjort
 rede for forholdet mellom nærings-
 salter i hav, Trondheimsfjorden, i
 elvevann og endelig påvirkning av
 spillvann fra ¼ mill. p.e. (Tabell nr.
 1). Saxhaug konkluderer med føl-

gende: «Nesten all nitrat og fosfat
 kommer fra sjøvannet selv, og de
 andre bidrag er beskjedne». Etter
 min oppfatning bør SFT vurdere
 nøye den rensetekniske konsekvens
 av en slik konklusjon. Åpent hav og
 ferskvann er i relasjon til nærings-
 salter åpenbart inkommensurable re-
 sipienter.